

Izpolnjevanje ciljev zbiranja e-odpadkov: Izzivi in potreba po reformah v EU

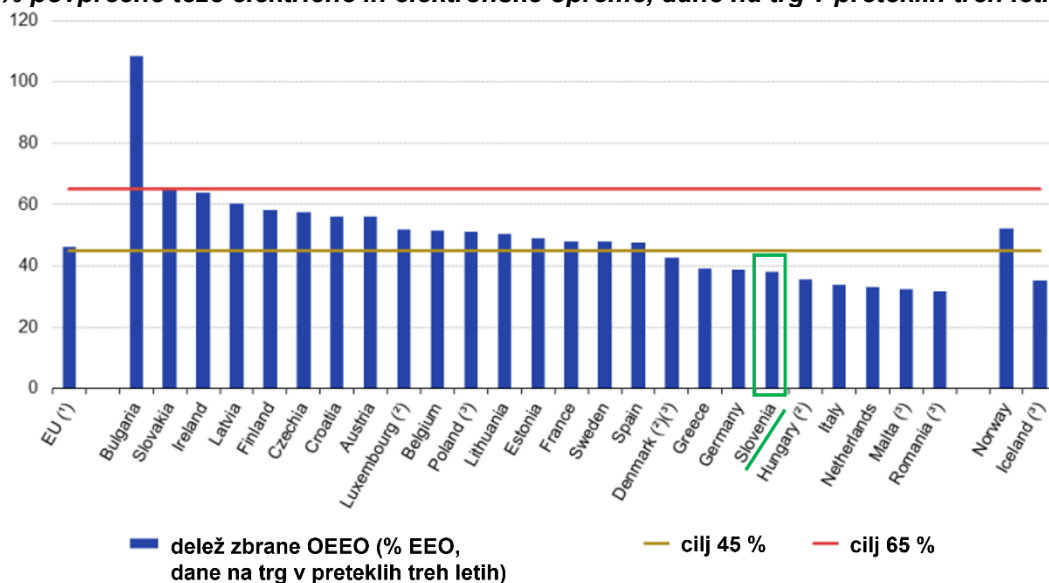
V skladu z Direktivo 2012/19/EU Evropskega parlamenta in sveta o odpadni električni in elektronski opremi (OEE) je minimalna stopnja zbiranja, ki jo morajo letno doseči države članice, določena na 65 % povprečne teže električne in elektronske opreme (EEO), dane na trg v zadnjih treh letih v posamezni državi članici (ali alternativno 85 % OEE dano na trg te države članice). Večini držav članic ni uspelo ločeno zbrati dovolj OEE in zato niso dosegle cilja zbiranja v EU. Evropska komisija je letos poleti pozvala vse države članice, naj izpolnijo cilje zbiranja in recikliranja odpadkov; uradni opomin državam članicam poudarja njihovo pravno obveznost, da pravilno in v celoti izvajajo okoljsko zakonodajo EU. Komisija pravi, da bi morale "države članice okrepite svoja prizadevanja za izvajanje, da bi izpolnile zgoraj navedene obveznosti".

Čeprav je nedvomno res, da je treba ločeno zbrati več OEE zaradi ustrezne ponovne uporabe, popravila ali recikliranja in da je treba zakonodajo o odpadkih ustrezno izvajati in uveljavljati, neuspeh držav članic pri izpolnjevanju minimalnih stopenj zbiranja poudarja nujnost o temeljitem ponovnem razmisleku o zakonodaji OEE in njenem izvajanju.

Stanje trenutne stopnje zbiranja v EU

Za podjetja, ki dajejo elektroniko na trg, velja sistem proizvajalčeve razširjene odgovornosti (PRO), kar pomeni, da se podjetja zavežejo, da za svoje izdelke poskrbijo tudi, ko le-ti postanejo odpadki. To lahko izvajajo podjetja sama, v največ primerih pa namesto njih to izvaja skupna organizacija oz. shema, ki se namesto njih ukvarja z odpadki njihovih proizvodov. V zadnjih dvajsetih letih so sheme vložile milijone v ukrepe, med katerimi so bili glavni med njimi kampanje ozaveščanja in zbiralna infrastruktura, s čimer so povečali zbrane količine. Vendar kljub vsem tem naložbam po več kot dvajsetih letih veljavnosti zakonodaje na področju OEE le par držav izpolnjuje minimalno stopnjo zbiranja 65 %. Povprečna stopnja zbiranja v EU pa komajda presega 45 %, kar prikazuje tudi spodnji graf.

Graf: Skupna stopnja zbranih količin odpadne električne in elektronske opreme, 2021
(% povprečne teže električne in elektronske opreme, dane na trg v preteklih treh letih)

(1) Ocena Eurostata.

(2) 65-odstotni cilj se ne uporablja, država uporablja metodologijo izračuna na podlagi proizvedene OEE.

(3) 2020.

Vir: Eurostat

eurostat

Vir: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Waste_statistics_-_electrical_and_electronic_equipment

V družbi ZEOS, d.o.o. kot največji nosilki skupne sheme ravnanja z e-odpadki v **Sloveniji**, ugotavljajo, da tudi pri nas ne dosegamo stopnje zbiranja e-odpadkov. Kljub temu, da zbrana količina e-odpadkov iz leta v leto raste in je v letu 2023 znašala 15.500 ton, je dosežena stopnja zbiranja zgolj 35 %.

»Pomemben razlog za nedoseganje cilja je nedvomno zakonodajni izračun ciljne stopnje zbiranja, saj le-ta ne upošteva vplive kot so življenjske doba proizvoda, kopičenje proizvodov v gospodinjstvih, prodajni trendi, vpliv fotovoltaičnih panelov, zbiranje v nelegalnih tokovih odpadkov kot tudi koncept krožnega gospodarstva, ki primarno spodbuja servisiranje, ponovno uporabo, obnavljanje in ne zgolj recikliranje.« povzame direktor družbe ZEOS, d.o.o. **Emil Šehić**.

Evalvacija trenutne metodologije

Metodologija minimalne stopnje zbiranja OEEO po mnenju **WEEE foruma***, katere družba ZEOS, d.o.o. je tudi članica, ni smiselna in zato ne ustreza namenu iz treh različnih razlogov: ima napačen učinek, ni primerna za strategije krožnosti in je izkrivljajoča.

1. Napačen učinek

Najnižja stopnja zbiranja ima napačen učinek: več OEEO je odloženih, lažje država članica doseže minimalno stopnjo zbiranja. Države, v katerih ljudje svojih odsluženih naprav ne vrnejo na zbirno mesto, ampak jih popravijo sami ali jim dajo drugo življenje (npr. jih delijo s sorodniki), bodo ustvarile manjšo količino OEEO in zato se za njih prikažejo nižje stopnje zbiranja.

2. Neprimerno za krožne strategije

V dobi, ko si prizadevamo narediti naše gospodarstvo bolj krožno, trenutna minimalna stopnja zbiranja ne upošteva napredka v smeri krožnosti v smislu ponovne uporabe izdelkov ali podaljšanja življenjske dobe izdelkov. Sedanja metodologija ne upošteva zmanjšanja potrošnje, kopičenja s strani potrošnikov in krožnega vedenja potrošnikov.

3. Izkrivljanje

Metoda dajanja na trg obravnava pretekla tri leta in ne upošteva celotnega življenjskega cikla EEO. Nekateri izdelki, zlasti fotovoltaika in klimatska oprema, pralni stroji in hladilniki, imajo življenjsko dobo najmanj 20-25 oziroma 10-15 let. Zato je 65 % najnižja stopnja na podlagi preteklih treh let nesmiselna. V državah članicah, kjer so fotovoltaični in drugi gospodinjski aparati združeni v isto kategorijo izdelkov, ta kategorija ne doseže minimalne stopnje zbiranja zaradi dolge življenjske dobe fotovoltaike, zaradi česar pristojni organi izdajajo kazni (npr. na Poljskem) in od PRO zahtevajo, da zbirajo večje količine nefotovoltaičnih izdelkov, da bi dosegli ciljne količine za fotovoltaične panele. Takšne kazni izkrivljajo trg in načelo razširjene odgovornosti proizvajalca in so zato nesprejemljive.

Pozivi k spremembam

Zaradi vseh zgoraj navedenih razlogov WEEE forum in njegove članice, s tem tudi Slovenija, predlaga nekaj konkretnih ukrepov, ki bi situacijo zagotovo izboljšali.

1. Revidiranje zakonodaje OEEO

V skladu z najnovejšo spremembo Direktive 2012/19/EU mora ocena učinka glede na revizijo Direktive med drugim oceniti,

- elemente, povezane s hierarhijo odpadkov,
- obveznost neobremenitve potrošnikov z nesorazmernimi stroški,
- določbe, ki zagotavljajo polno izvajanje in uveljavljanje te direktive, zlasti v zvezi z ustreznimi cilji zbiranja,
- ukrepe za preprečevanje nezakonitega prometa z OEEO,
- uvedbo nove kategorije t.i. 'fotovoltaični paneli'.

2. Oblikovanje in razvoj metrike krožnosti

Metodologija minimalne stopnje zbiranja OEEO mora upoštevati vse vidike krožnega gospodarstva, kot so zmanjšanje potrošnje, svetovno gospodarstvo, tržni trendi, kopičenje s strani potrošnikov in krožno vedenje potrošnikov. Zakonodaja mora opredeliti alternativne kazalnike uspešnosti, ki so bolj naklonjeni krožnemu gospodarstvu.

3. **Izboljšati in uskladiti Eurostatov sistem statistike odpadkov**

Veljavnost in trdnost Eurostatovega sistema statistike odpadkov morata biti predmet temeljite, kritične ocene in revizije, ki vključuje posvetovanje z zainteresiranimi stranmi.

4. **Uporabiti načelo #vsiakterji v praksi**

Za rešitev problema e-odpadkov je potrebna "celotna vas", saj so e-odpadki družbeni izziv. Države članice morajo uveljavljati zakonske obveznosti vseh akterjev, EU agencija za izvrševanje pa mora biti pooblaščenca za revizijo obveznosti držav članic. Načelo #vsiakterji, ki poudarja pomen skupnega, sodelovalnega delovanja in dobrega upravljanja, mora biti v središču revidiranega pristopa k politiki razširjene odgovornosti proizvajalca: za vse subjekte, ki imajo dostop do e-odpadkov, veljajo minimalne zakonske obveznosti in dejavno sodelujejo pri odgovornem delovanju.

5. **Vključiti cilje PRO glede odpadkov v širši okvir ravnanja z materiali**

Evropa potrebuje poleg okvirne zakonodaje o odpadkih politični okvir za ravnanje z materiali skozi lečo krožnosti. Podnebnih ciljev ne moremo doseči, ne da bi postali bolj krožni. Zmanjšanje odvisnosti od materialov bo prispevalo k naši odpornosti.

V družbi ZEOS, d.o.o. se z iztočnicami WEEE foruma strinjajo: »*Kljub temu, da v shemi ZEOS aktivno in odgovorno upravljamo s procesom ločenega zbiranja, prevzemanja in obdelave e-odpadkov, se zavzemamo, da se EU in nacionalna zakonska regulativa, ki opredeljuje stopnjo zbiranja e-odpadkov kot ključni okoljski cilj na tem področju, ustrezno spremeni.*« zaključil **Emil Šehić, direktor družbe.**

Za doseg dosegljivih ciljev zbiranja e-odpadkov je nujno, da države članice okrepijo svoja prizadevanja in sodelujejo pri reformi zakonodaje, ki bo bolj ustrezala načelom krožnega gospodarstva ter spodbujala trajnostne prakse. Pri tem je ključno sodelovanje vseh relevantnih državnih organov, saj bomo le s skupnimi napori in prilagoditvijo zakonodaje lahko dosegli okoljske cilje in zagotovili boljšo prihodnost za vse.

Več informacij:

ZEOS, d.o.o.: Urša Dolinšek, **T:** 01 235 52 55 / **E:** urska.dolinsek@zeos.si

***WEEE Forum** je mednarodno združenje s sedežem v Bruslju, ki govori za dvainpetdeset neprofitnih organizacij za odgovornost proizvajalcev (PRO). Večina jih ima 20+ let delovnih izkušenj pri vodenju odgovornega zbiranja in recikliranja, popravil, predelave odpadne električne in elektronske opreme (OEEO). Njihovo skupno poslanstvo je prevzeti svetovni družbeni izziv elektronskih odpadkov.